

Dworek właścicieli i dzierżawców, stan w 2011 r. (fot. Antoni Kobza).

Swarzędzki alfabet historyczny Antoniego Kobzy

Nowy Dwór (fragmenty)

Położenie, nazwa, gleby, najdawniejsze ślady życia ludzi

Nowy Dwór był osadą folwarczną położoną na lewym brzegu rz. Głównej między Kobylnicą a Mechowem. Składał się z niepozornego dworu, ziemi uprawnej, budynków gospodarczych i domu robotników rolnych (dwojaki). ...

W 1995 r., na mocy Uchwały Nr XVI/94/95 Rady Miejskiej w Swarzędzu z dnia 9.10.1995 r., Nowy Dwór przyłączono do sołectwa Janikowo Dolne i przemianowano na ulicę Latawcową. ...

Folwark założono prawdopodobnie

w końcu XVIII wieku i pierwotnie na mapach zaznaczany był tylko symbolem graficznym. Następnie, przy symbolu pojawił się opis w postaci skrótu Vw. (Vorwerk - folwark) i dopiero około połowy XIX wieku pojawiła się nazwa o charakterze kulturowym *Nowy Dwór*. ...

Na północ i północny zachód od Nowego Dworu zlokalizowano stanowiska archeologiczne ze śladami życia ludzi w epoce kamienia, brązu (kultura łużycka, 1400–400 p.n.e.) oraz z okresu średniowiecza (550 – 1492 r.). Na wiosnę 1890 r. w trakcie kopania żwiru wydobyto urny ciałopalne, liczne skamieniałości w postaci kości i zę-

Kolejne miejscowości przedstawiane w naszym cyklu – oprócz opisanego już Mechowa w PzR nr 6 (348) czerwiec 2018 r. oraz Katarzynek (PzR nr 2 (344) luty 2018) – to wsie, które zostały wchłonięte przez większych „sąsiadów”. Będą to więc dzieje *Nowej Wsi* (przedstawione w PzR nr 11 (384) grudzień 2021), *Nowego Dworu*, *Swarzędza Wsi* i *Święcinka*.

bów mamuta oraz dwa fragmenty szczęki nosorożca włochatego podarowane jednemu z poznańskich muzeów przez Rudolfa Handkego, ówczesnego zarządcę folwarku w Nowym Dworze. ...

Dzieje osady i folwarku w XIX wieku

Na początku XIX w. Nowy Dwór zaliczono do klucza kicińskiego (co może być przesłanką do wniosku, że kapituła katedry poznańskiej założyła go jeszcze przed drugim rozbiorem Rzeczypospolitej w 1793 r.), a po przejściu Wielkopolski pod panowanie pruskie majątek zaliczono do „ekonomii poznańskiej” (zwanej „domeną poznańską”), a następnie (1836 r.) do domeny swarzędzkiej. ... Nowy Dwór wraz z innymi majątkami zaliczonymi do domeny poznańskiej, a nie będącymi akurat w dzierżawie u innych, znajdował się w zarządzie naddzierżawcy Piotra Retza zamieszkałego w Kicinie. ...

W specjalnym Obwieszczeniu Retz zwracał się do włościan mieszkających w majątkach „ekonomii”, aby nieupraw-

© Fragment mapy z 1821 roku ukazujący m.in. plan folwarku Nowy Dwór/Vorwerk Neuhoff (Archiwum Państwowe w Poznaniu).

nionym myśliwym nie pozwalali polować i aby konfiskowali im broń i psy myśliwskie za określoną nagrodą. Na przykład za skonfiskowaną dubeltówkę mieli otrzymać 12, za ogara 18, za wyżła 12 złotych. Gdyby nie udało się konfiskata to przynajmniej, żeby podawali naddzierżawcy nazwisko i miejsce zamieszkania kłusownika. ...

Nowy Dwór prawdopodobnie nie znalazł stałego właściciela przez długie lata i jeszcze w 1843 r. oraz 1846 wchodził w skład „domeny Swarzędz”. Mieszkało tu 15 mieszkańców, samych katolików i były dwa domy tzn. dwór i dwojaki. ...

Brakuje także, aż do końca trzeciej ćwierci XIX wieku jakichkolwiek informacji o rządach folwarku i innych mieszkańcach. Wyjątkowo znane jest nazwisko i imię jednego robotnika rolnego, który pracował i mieszkał w Nowym Dworze przed 1865 r., a był to Roman Sulkowski. ...

Następnie, w 1888 r. wymienia się majątek Neuhoof Gut, w wykazie obwodów głosowania, jako jedną z miejscowości należących do obwodu Nowa Wieś (Neudorf). W grudniu 1890 r. w Nowym Dworze były 3 domy i 33 mieszkańców. ...

W 1890, 1891 i 1892 r. Rudolph Handke był administratorem folwarku, a jego krewny Otto Handke właścicielem pobliskiej cegielni. Właścicielem Nowego Dworu był Hermann Handke określony w 1889 r. jako browarnik i rolnik, a w opracowaniach z 1899 i 1902 r. jako właściciel folwarku Nowy Dwór. ... Nowy Dwór był obszarem dominialnym i nie posiadał statusu wsi. ... Rozległość majątku wynosiła wówczas 103 ha, w tym 5 ha użytków zielonych. ...

Nowy Dwór miał wówczas (1905 rok) 53 mieszkańców, w tym 30 katolików i nadal posiadał 3 domy. Katolicy należeli do parafii w Kicinie, a ewangelicy do Swarzędza. ...

W 1907 r. folwark w Nowym Dworze o powierzchni 96 ha należał już do pruskiej komisji kolonizacyjnej, a zarządcą był Ernst Schütze. W majątku mieszkało 35 osób. Dzieci z rodzin katolickich uczęszczały do szkoły w Wierzenicy, natomiast z rodzin ewangelickich do szkoły w Kicinie. ...

Na początku XX wieku zbudowano dwór właściciela majątku, prawdopodobnie w miejscu wcześniejszej siedziby. Od południowego wschodu przylegało do niego podwórze folwarczne zamknięte zabudowaniami gospodarczymi, a od strony północno-zachodniej znajdował się ogród i niewielki park. ... Całość położona była na łagodnej południowej skarpie doliny rzeki Głównej. Sam dwór był parterowym budynkiem przykrytym dachem naczółkowym. ...

Po zwycięskim powstaniu wielkopol-

Budynek robotników folwarcznych, 2011 r. (fot. Antoni Kobza).

Akacja aleja prowadząca do dworu, 2011 r. (fot. Antoni Kobza).

skim 1918-1919, na mocy Rozporządzenia z dnia 25 czerwca 1919 r. zamieszczonego w Urzędowym Spisie Nazw Miejscowości, władze polskie zmieniły nazwę *Neuhof* na *Nowy Dwór (dom.)*. ... Spotyka się jednak na polskich mapach z okresu międzywojennego nazwę *Nowydwór Gut* (!), a także *Fw. Nw. Dwór* (Folwark Nowy Dwór) - co świadczy o niezbyt konsekwentnym przestrzeganiu przytoczonych wyżej rozporządzeń o nazwach i ich pisowni. ...

Państwo polskie przejęło po 1919 r. majątek z rąk niemieckiego właściciela, którego nie objęły ustawy o właścicielach gospodarstw narodowości niemieckiej mających prawo pozostania w odrodzonej Polsce. W imieniu skarbu państwa folwarkiem zarządzał Grzegorz Horodeczny, ...

Przed 1926 r. państwo sprzedało folwark Apolonia Kreutz. Majątek posiadał obszar 99 ha i zawierał 22 ha pastwisk i łąk (co oznacza, że w między czasie część ziemi ornej przekształcono na użytki zielone) oraz 1 ha lustra wody.

W majątku mieszkał jakiś czas kapitan rezerwy Maciejewski Florian. Został on w czerwcu 1933 r. wybrany przez walne

zebranie Związku Strzeleckiego na funkcję komendanta, którą miał pełnić tymczasowo. Organizacja obejmowała swoim zasięgiem Kobylnicę, Gruszczyń i Nowy Dwór. ... a folwark o obszarze 96 ha trzymała nadal Apolonia Kreutz prawdopodobnie aż do 1945 r. ...

Po klęsce wrześniowej Polski okupant hitlerowski znów zmienił nazwę majątku na *Neuhof Gut*. ...

Po wojnie i podziale ziemi dawnego folwarku między miejscowych robotników folwarcznych, powstała Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, przyłączona w 1979 r. do RSP w Paczkowie. ... W latach dziewięćdziesiątych XX w. członkowie spółdzielni (parcelanci) w Nowym Dworze zaczęli wycofywać swoje udziały, co bezpośrednio doprowadziło do rozwiązania spółdzielni. ...

Byłym pracownikom gospodarstwa umożliwiono wykup zajmowanych do tej pory niewielkich, służbowych mieszkań w dworku. Nowi właściciele powiększali je o łazienki i inne dodatkowe pomieszczenia, a pierwotny, niewyszukany styl dworu został jeszcze bardziej zatarty przez przybudówki zniekształcające jego bryłę. ...

Antoni Kobza